

УНІВЕРСИТЕТ ТРАНСФОРМАЦІЇ
МАЙБУТНЬОГО

ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «УНІВЕРСИТЕТ ТРАНСФОРМАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО»

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «Психологія віктимності та суїцидальності»

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ, ПЕДАГОГІКИ ТА ФІЛОСОФІЇ

<https://uft.in.ua/>

Телефон: +38 (073) 047-26-26

E-mail: info@uft.in.ua

Викладач – Надточій Олена Андріївна

Галузь знань	С Соціальні науки, журналістика та інформація					
Шифр та назва спеціальності	С4 Психологія					
Назва освітньо-професійної програми	Психологія					
Рівень вищої освіти	Другий (магістерський) освітньо-професійний					
Статус навчальної дисципліни (обов'язкова/вибіркова)	Вибіркова					
Мова викладання	Українська					
Форма навчання	Семестр викладання	Обсяг навчальної дисципліни	Лекції (годин)	Практичні заняття (годин)	Самостійна робота (годин)	Підсумковий контроль
Денна	1	120	16	16	88	Диф. залік
Заочна	1		6	6	108	

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО НАВЧАЛЬНУ ДИСЦИПЛІНУ

Анотація дисципліни	<p>Дисципліна «Психологія віктимності та суїцидальності» спрямована на формування у здобувачів освіти системного розуміння психологічних механізмів формування віктимної поведінки та суїцидальної схильності, закономірностей їх розвитку, моделей ризику, профілактики та психологічної допомоги постраждалим.</p> <p>Курс поєднує теоретичні засади психології віктимності та суїцидальності з опануванням практичних методів оцінки ризиків, психологічного консультування та кризової інтервенції, спрямованої на попередження повторної віктимізації, самоушкоджувальної поведінки та суїцидальних дій.</p> <p>У процесі навчання здобувачі знайомляться з психологічними чинниками уразливості, соціальними та міжособистісними детермінантами ризикованої поведінки, механізмами дезадаптації, впливом травми, насильства та хронічного стресу на формування віктимності та суїцидальності. Розглядаються сучасні теорії суїцидальної поведінки, мотиваційні моделі, когнітивно-поведінкові та системні підходи до пояснення віктимності, а також принципи первинної та вторинної профілактики.</p> <p>Особлива увага приділяється питанням етики, професійної відповідальності, алгоритмам взаємодії психолога з медичними, соціальними та правоохоронними службами у випадках загрози життю та безпеці клієнта. Вивчаються принципи кризової інтервенції, суїцидальної профілактики, психоедукації, побудови мережі підтримки та планування безпеки.</p> <p>Вивчення дисципліни сприяє розвитку у здобувачів здатності визначати рівень ризику, проводити психологічне оцінювання, застосовувати кризові техніки, формувати стратегії підтримки та відновлення, запобігати повторній віктимізації та суїцидальним діям, а також сприяти соціальній та психологічній адаптації постраждалих.</p>
Мета і завдання дисципліни	<p>Метою дисципліни «Психологія віктимності та суїцидальності» є формування у здобувачів вищої освіти цілісного розуміння психологічних механізмів віктимності та суїцидальної поведінки, а також розвиток професійних компетентностей щодо оцінювання ризиків, профілактики та психологічної допомоги особам із віктимними або суїцидальними тенденціями.</p> <p>Курс спрямований на розвиток знань про закономірності формування та перебігу віктимної та суїцидальної поведінки, психологічні та соціальні фактори ризику, механізми дезадаптації, вплив травматичних подій на особистість, а також сучасні теоретичні моделі пояснення суїцидальності.</p> <p>Дисципліна орієнтована на формування умінь щодо проведення психологічної оцінки, визначення рівня небезпеки, побудови профілактичних програм, здійснення кризових інтервенцій, застосування</p>

психоедукаційних і підтримувальних стратегій, організацію мережі безпеки та координацію дій з іншими фахівцями.

Курс забезпечує становлення професійної здатності діяти ефективно в умовах підвищеного ризику, ухвалювати відповідальні рішення, дотримуватися етичних норм та сприяти збереженню життя, психологічного благополуччя та соціального функціонування особистості.

Основними завданнями є:

- сформулювати у здобувачів вищої освіти цілісне уявлення про природу віктимної та суїцидальної поведінки, закономірності їх виникнення, перебігу та психологічні наслідки;
- ознайомити з сучасними теоретичними підходами до розуміння віктимності та суїцидальності, біопсихосоціальними моделями ризику та факторами, що впливають на розвиток аутоагресивної та саморуйнівної поведінки;
- розкрити принципи психологічного оцінювання віктимної та суїцидальної поведінки, методи збору клінічної та соціально-психологічної інформації, аналізу ризиків і формування психологічного формулювання випадку;
- сформулювати навички використання психодіагностичних інструментів для оцінки емоційних, когнітивних, поведінкових та соціальних чинників, пов'язаних із ризиком віктимізації та суїцидальності;
- ознайомити з підходами до профілактики віктимності та суїцидальної поведінки, стратегіями психологічної підтримки, кризового втручання та планування безпеки для осіб, які перебувають у групі ризику;
- розвинути здатність аналізувати індивідуальні та соціокультурні чинники, що впливають на формування віктимної поведінки, аутоагресії та суїцидальних намірів, а також на процес відновлення та ресоціалізації;
- сприяти усвідомленню ролі етичних норм, професійної відповідальності, конфіденційності й меж компетентності психолога у роботі з віктимними та суїцидальними клієнтами, включно із правовими та ризик-менеджмент аспектами;
- сформулювати навички міждисциплінарної взаємодії з соціальними, медичними, кризовими та правоохоронними службами у процесі надання допомоги постраждалим або особам із суїцидальним ризиком;
- сприяти розвитку емоційної саморегуляції, професійної рефлексії, стресостійкості та профілактики вторинної травматизації й професійного вигорання у фахівців, які працюють у сфері психологічної

	підтримки постраждалих і осіб із аутоагресивними тенденціями.
Компетентності, формуванню яких сприяє дисципліна	<p>Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.</p> <p>Здатність генерувати нові ідеї (креативність).</p> <p>Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.</p> <p>Цінунання та повага різноманітності та мультикультурності.</p> <p>Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).</p> <p>Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.</p> <p>Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік.</p> <p>Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.</p> <p>Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.</p> <p>Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.</p> <p>Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.</p>
Результати навчання	<p>Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.</p> <p>Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.</p> <p>Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.</p> <p>Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності</p>
Навички Soft skills	<p>Комунікативні навички:</p> <p>Емпатійне слухання та навички підтримувальної комунікації з особами, які перебувають у стані емоційної вразливості; уміння ставити відкриті та уточнювальні запитання, уникати мови оцінювання і стигматизації; здатність формулювати безпечні й валідуючі висловлювання; чітка і коректна передача інформації в умовах потенційного кризового ризику.</p> <p>Лідерські та фасилітаційні компетенції:</p>

	<p>Здатність організовувати індивідуальну та групову психологічну роботу з віктимними й суїцидальними клієнтами; управління груповою динамікою з урахуванням безпеки та чутливості; забезпечення структурованості процесу й психологічної підтримки; гнучкість лідерства в ситуаціях високої емоційної напруги.</p> <p>Селф-менеджмент і вольові компетенції: Стресостійкість та емоційна саморегуляція у роботі з травматичними історіями; здатність утримувати професійні межі та зберігати психологічну стійкість; прийняття рішень у високоризикових ситуаціях (суїцидальний ризик, насильство); відповідальність, здатність діяти з урахуванням ризик-менеджменту і безпеки клієнта.</p> <p>Інтелектуальні та рефлексивні навички: Аналітичне та критичне мислення при оцінці ризиків і механізмів поведінки; професійна саморефлексія як основа безпечної та етичної практики; інтеграція теоретичних знань і практичних методів кризової психології; креативність у доборі технік стабілізації, превенції та підтримки; навички систематичного професійного розвитку.</p>
<p>Методи навчання</p>	<p><i>Лекційно-презентаційні методи:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • інтерактивні лекції з мультимедійним супроводом (презентації, відео, візуальні схеми кризових моделей, аналіз реальних кейсів з практики кризової допомоги); • лекції-бесіди з елементами дискусії та залученням студентів до рефлексії професійного досвіду; • проблемно-пошукові лекції, що стимулюють аналітичне мислення та етичне обґрунтування дій психолога у кризових ситуаціях. <p><i>Практичні методи:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • розбір клінічних випадків (case study) з різних сфер психічних розладів (невротичні, психосоматичні, стресові розлади, залежності, розлади особистості); • рольові ігри («клінічне інтерв'ю», «психологічна оцінка стану», «психотерапевтична бесіда»); • вправи з розвитку навичок активного слухання, клінічного спостереження, диференційної оцінки симптомів, стабілізації емоційного стану та встановлення меж із клієнтом. <p><i>Методи самостійної роботи:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • аналіз сучасних наукових статей, клінічних настанов та протоколів у сфері психічного здоров'я;

	<ul style="list-style-type: none"> розробка плану психологічної оцінки та корекції при типових клінічних станах; підготовка презентацій або есе з критичним аналізом клінічних моделей і терапевтичних підходів. <p><i>Цифрові методи:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> використання онлайн-платформ (Moodle, Google Classroom) для тестування, обговорень і завантаження матеріалів; застосування інтерактивних інструментів (Mentimeter, Kahoot, Miro) для рефлексії, обговорення і створення візуальних мап понять; перегляд та обговорення відеоматеріалів про кризову інтервенцію, короткі інтерв'ю з практикуючими психологами кризових служб.
Матеріально-технічні ресурси	<p>Ноутбук. Мультимедійний проектор. Доступ до глобальної мережі Internet. Хмарні технології підтримки освітнього процесу: Google Classroom / Moodle (підтримка практичних занять) Google Meet / Zoom (онлайн-лекції, практичні заняття)</p>
ІНФОРМАЦІЯ ПРО КОНСУЛЬТАЦІЇ	
Відповідно до затвердженого графіка	
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	
Назви змістових модулів	Зміст модулів
Змістовий модуль 1. Психологія віктимної поведінки	Тема 1.1. Вступ до психології віктимності. Етапи розвитку віктимології Поняття віктимності та історія становлення віктимології; основні теоретичні підходи до вивчення віктимної поведінки; сучасні наукові тенденції та сфери застосування віктимології.
	Тема 1.2. Насильство: види та форми. Наслідки насильства. Віктимблеймінг Типологія насильства та його психологічні наслідки; соціокультурні механізми віктимблеймінгу; вплив віктимблеймінгу на повторну віктимізацію та доступ до допомоги.

	<p>Тема 1.3. Теорії та види віктимної поведінки Психологічні теорії формування віктимної поведінки; види віктимності та типові поведінкові патерни; роль індивідуальних, соціальних і травматичних факторів.</p>
	<p>Тема 1.4. Віктимність крізь призму гендерних стереотипів Гендерні стереотипи як фактор віктимізації; соціальні очікування та рольові норми; гендерні аспекти насильства і доступу до допомоги.</p>
	<p>Тема 1.5. Віктимізація та травмівний досвід Взаємозв'язок віктимізації та травми; психологічні наслідки травматичних подій; вплив травми на формування віктимної поведінки та міжособистісних стосунків.</p>
<p>Змістовий модуль 2. Психологія суїцидальної поведінки</p>	<p>Тема 2.1. Аутоагресивна поведінка: поняття, основні види Поняття аутоагресії та її психологічні механізми; види аутоагресивної поведінки; взаємозв'язок аутоагресії із психічними та емоційними розладами.</p>
	<p>Тема 2.2. Суїцид крізь призму психологічних досліджень Сучасні психологічні моделі суїцидальності; фактори ризику та захисні фактори; психологічні особливості осіб із суїцидальними тенденціями.</p>
	<p>Тема 2.3. Суїцидальний ризик: методики визначення суїцидального ризику. Стратегії превенції суїциду Методи оцінки суїцидального ризику; принципи профілактики суїцидальної поведінки; психологічні та організаційні стратегії кризового втручання.</p>

СПИСОК ОРІЄНТОВНИХ ТЕМ ДЛЯ ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Психологічна віктимність: сутність, прояви, наукові підходи.
2. Історія розвитку віктимології та її сучасні напрями.
3. Типологія віктимної поведінки: психологічні, соціальні й поведінкові моделі.
4. Насильство як соціально-психологічний феномен: види та механізми.
5. Динаміка та цикл насильства у міжособистісних стосунках.
6. Гендерна віктимність: соціальні норми, рольові очікування та нерівність.
7. Психологічні наслідки насильства: травма, сором, дисоціація, дезадаптація.
8. Віктимблеймінг: причини, форми, вплив на допомогу та відновлення.
9. Дитяча віктимність: форми насильства, фактори ризику, наслідки.

10. Підліткова віктимність: булінг, кібербулінг, груповий тиск.
11. Домашнє насильство: психологічні механізми контролю і підкорення.
12. Насильство в інтимних стосунках: залежні та травматичні зв'язки.
13. Віктимність у контексті особистісних розладів.
14. Віктимність і стратегії подолання: адаптивні та дезадаптивні патерни.
15. Вторинна віктимізація: медіа, правові системи, соціальні інституції.
16. Психологічна підтримка постраждалих від насильства: принципи, моделі.
17. Травма та посттравматичний стресовий розлад у постраждалих від насильства.
18. Віктимізація у воєнних умовах: травма, втрати, насильство, переміщення.
19. Соціальні стереотипи та культурні наративи, що підтримують насильство.
20. Інтерсекційність: віктимність на перетині гендеру, класу, етнічності, ЛГБТ+.
21. Суїцидальність: поняття, психологічні механізми, функції.
22. Теорії суїцидальної поведінки: психодинамічні, когнітивні, соціальні.
23. Фактори ризику суїцидальності: індивідуальні, середовищні, клінічні.
24. Аутоагресія: види, мотиви, психологічна функція.
25. Самопошкодження без суїцидальних намірів: механізми, відмінності.
26. Суїцидальна криза: фазовість, клінічні прояви, поведінкові маркери.
27. Методи оцінки суїцидального ризику: інтерв'ю, шкали, клінічні підходи.
28. Суїцид у підлітків: особливості, ризику, профілактика.
29. Суїцид у дорослих: депресія, тривога, безсилля, наслідки травми.
30. Суїцидальна поведінка у військових та ветеранів.
31. Взаємозв'язок віктимності та суїцидальної поведінки.
32. Аутоагресія як наслідок травми, сорому та втрати контролю.
33. Алкоголь і наркотики як фактор ризику аутоагресії та суїцидальності.
34. Соціальна ізоляція та самостигматизація як чинники суїцидального ризику.
35. Превенція суїцидальної поведінки: моделі, стратегії, етичні аспекти.
36. Кризове втручання при суїцидальності: принципи, алгоритми, межі компетенції.
37. Післясуїцидальне супроводження: підтримка, реабілітація, ресоціалізація.
38. Правові, етичні та професійні аспекти роботи з суїцидальними клієнтами.
39. Феномен посттравматичного зростання після насильства та суїцидальної кризи.
40. Вторинна травматизація та емоційне вигорання фахівців, які працюють з травмою.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основна література:

1. Віктимологія : навч. посіб. / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін. ; за ред. В. В. Голіни і Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2017. 308 с.
2. Гарькавець С. О. Віктимологія : навч. посібник. Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2006. 116 с.
3. Мудренко І. Г. Клінічна суїцидологія : посібник. – Харків : Строков Д.В., 2020. – 302 с.
4. Психологія суїциду: Навчальний посібник / За ред. В.П. Москальця. ІваноФранківськ : Плай, 2002. 249 с.
5. Саржевський С. Н. Суїцидологія : навчальний посібник для лікарів інтернів з спеціалізації «Психіатрія». Запоріжжя, 2020. 87 с.
6. Суїцидологія : конспект лекцій / укладач І. Г. Мудренко. Суми : Сумський державний університет, 2022. 76 с.
7. Теслик Н. М. Віктимологія : навчальний посібник. Суми : Сумський державний університет, 2021. 71 с.
8. Туляков В. О. Віктимологія (соціальні та кримінологічні проблеми) : монографія. Одеса : [б. в.], 2000. 480 с.

Допоміжна література:

1. Дьоміна О. О. Суїцидальна поведінка при гострій реакції на стрес у осіб молодого віку : Особливості формування, методи корекції та профілактики: Автореф. дис. ... канд.мед.наук. Харків, 2004. 20с.
2. Крамар Ю. А. Суїцидальна поведінка та самоушкодження: організаційні заходи. НейроNews. 2019. №1(102). С. 39-41.
3. Книш О. М. Зарубіжний досвід віктимологічної профілактики насильницької злочинності неповнолітніх. Вісник Академії адвокатури України. 2009. № 1 (14). С. 102–107.
4. Пономарьов С. Ю., Федорович І. Ю. Запобігання та протидія дискримінації в Україні : посібник для працівників органів державної влади та місцевого самоврядування. Київ : Міжнародна організація з міграції, Представництво в Україні, 2014. 74 с.

Інформаційні джерела та Internet-ресурси:

1. <https://repo.usfu.edu.ua/home> – Електронні ресурси ЗФУУ
2. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov>
3. <https://www.isbd.org>
4. <https://www.fda.gov>

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	відмінно
80 – 89	B	добре
65 – 79	C	
55 – 64	D	
50 – 54	E	задовільно
35 – 49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 – 34	F	незадовільно з можливістю повторного вивчення дисципліни

Поточне оцінювання Мін. – 30 б. Макс. – 50 б.	Кількість	Бал (за одиниц ю)	Всього балів	Підсумковий контроль Мін. – 20 б. Макс. – 50 б.	
Робота на практичних заняттях	8 / 3	2	16 / 6	диференційований залік	1-50
Презентація результатів виконаних індивідуальних завдань	3 / 5	4	12 / 20		
Виконання проміжних модульних контролів	2 / 2	11/12	22 / 24		
Всього			50		50
			100		